

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

A89/016 2105212

27 juni 1989

JARUZELSKI OVERLEEFT REBELLIE BINNEN POOLSE CP

Volgens nog onbevestigde berichten in Foreign Report heeft de eerste secretaris van de Poolse communistische partij (PZPR) JARUZELSKI dit jaar tot twee maal toe een rechtstreekse aanval op zijn leiderschap overleefd. Orthodoxe kopstukken in de CP bleken de relegalisering van het onafhankelijk vakverbond Solidarnosc in april jl. niet te kunnen accepteren en voelden zich in het gelijk gesteld door het voor de CP vernederende resultaat bij de onlangs gehouden parlementsverkiezingen. Met omzichtig manoeuvreren is JARUZELSKI er tot nu toe in geslaagd zijn val te voorkomen. Het is echter zeer twijfelachtig of de Poolse leider zich ook in de nabije toekomst tegenover de haviken in eigen gelederen zal kunnen handhaven als hij er op korte termijn niet in slaagt om eventueel in samenwerking met Solidarnosc een weg te vinden uit de economische misere waarin zijn land verkeert. De onenigheid tussen zijn critici en zijn medestanders zou dan kunnen uitmonden in een scheuring van de communistische partij.

JARUZELSKI OVERLEEFT REBELLIE BINNEN POOLSE CP

Uit nog onbevestigde berichten in Foreign Report is onlangs gebleken dat de positie van de eerste secretaris van de Poolse communistische partij (PZPR) Wojciech JARUZELSKI de afgelopen maanden uiterst wankel is geworden. De Poolse leider is in moeilijkheden gekomen omdat de door hem geentameerde relegalisatie van het onafhankelijk vakverbond Solidarnosc niet door de orthodoxe geledingen van zijn partij wordt geaccepteerd.

Het verzet tegen de herverschijning van de vrije vakbeweging op het politieke toneel in Polen, kreeg reeds gestalte in de felle debatten, die tijdens het tiende plenum van het Centraal Comité (CC) van de PZPR op 17 en 18 januari jl. werden gevoerd. Onderwerp van de verhitte discussies was toen een door partijleider JARUZELSKI en premier RAKOWSKI gesteund voorstel om vakbondspluralisme en vergaande hervormingen van het politieke en economische systeem toe te laten. In de praktijk was dit reeds een eerste directe stap naar de relegalisering van Solidarnosc, die volgens JARUZELSKI - gesteund door een meerderheid van het PZPR-Politburo - noodzakelijk was geworden omdat de Poolse CP sinds de afkondiging van de staat van beleg in december 1981 op eigen kracht niet in staat was gebleken de economische ruïne van het land te restaureren.

De economische crisis was voor de vele dogmatici onder de CC-leden geen toereikend argument om vrede te sluiten met Solidarnosc, die zij jarenlang als een klassevijand hadden bejegend. De Poolse staatstelevisie zond beelden uit van de redevoeringen van een reeks tegenstanders, die het Politburo o.a. verweten af te wijken van de partijlijn en aan te sturen op een uitverkoop van de officiële vakbonden (OPZZ). In de nacht van 17 op 18 januari bereikte het debat een dramatisch hoogtepunt. Zowel JARUZELSKI als RAKOWSKI boden hun ontslag aan en daarmee ook dat van het Politburo en de regering. Het tweetal overleefde de vertrouwenskwestie zonder moeite: 226 leden van het CC stemden voor het aanblijven van partijleider en premier, terwijl de vier overige leden van het partijorgaan zich onthielden van stemming. Nog in dezelfde nacht kreeg het voorstel tot vakbondspluralisme een "eenvoudige meerderheid".

Door de Westerse pers is uitvoerig aandacht besteed aan het tumultueuze verloop van het tiende plenum van het CC/PZPR in januari. Nieuwe signalen van onenigheid in de gelederen van de Poolse CP werden door de Westerse media pas opgepikt nadat de PZPR op 4 juni jl. een verpletterende nederlaag had geleden bij de eerste ronde van de parlementsverkiezingen. Uit Foreign Report d.d. 22 juni 1989 blijkt echter dat het verzet tegen de relegalisatie van Solidarnosc ook in de tussenliggende periode tot een harde confrontatie in de hoogste echelons van de CP heeft geleid.

Als aanvoerder van de oppositie tegen JARUZELSKI wordt de 50-jarige Janusz KUBASIEWICZ aangemerkt. KUBASIEWICZ is een apparatchik, die carrière maakte als leider van de Poolse communistische jeugdbeweging (ZSMP) en hoofd van de CC/PZPR-afdeling voor organisatie-aangelegenheden. Momenteel is hij lid van het CC, kandidaat-lid van het PZPR-Politburo en partijleider van Warschau. De voornaamste secondanten van KUBASIEWICZ zijn de Politburoleden Jozef CZYREK, tevens CC-secretaris, en Kazimierz BARCIKOWSKI, tevens vice-voorzitter van de Poolse Staatsraad. De voorzitter van de officiële vakbonden (OPZZ) Alfred MIODOWICZ is door Foreign Report niet geïdentificeerd als een lid van het anti-JARUZELSKI kamp, maar moet daartoe waarschijnlijk wel gerekend worden, blijkens de ongezouten kritiek die hij ten tijde van het tiende CC-plenum heeft geuit op de relegalisatie van Solidarnosc.

Het viertal, dat zou kunnen rekenen de steun van de regionale partijleiders van vrijwel alle 49 voivodschappen (provincies), zette in het afgelopen voorjaar een eerste rechtstreekse aanval op JARUZELSKI in. Aanleiding vormde het verloop van de ronde-tafel-besprekingen tussen de autoriteiten en Solidarnosc, die op 6 februari van start gingen en op 5 april zouden uitmonden

in een akkoord, waarmee de vrije vakbeweging opnieuw werd gelegaliseerd en de mogelijkheid kreeg om mee te doen aan semi-vrije verkiezingen voor een nieuw ontworpen parlementair systeem. Toen in maart de eerste contouren van dit akkoord zichtbaar werden, riepen KUBASIEWICZ c.s. tijdens een vergadering met leden van het CC JARUZELSKI ter verantwoording en eisten zij zijn terugtreden. JARUZELSKI slaagde er met veel moeite in om de vergadering voor een week op te schorten en kon in de tussentijd voldoende steun voor zijn aanblijven mobiliseren. Het lukte hem evenwel niet in om zijn tegenstanders uit hun functies te verwijderen, waaruit mag worden afgeleid dat het gezag van de partijleider inmiddels toch was aangetast.

Het akkoord van 5 april tussen de Poolse autoriteiten en Solidarnosc legde een nieuwe tijdbom onder de broze verhoudingen in de top van de Poolse CP. Als ontsteker bleek later de eerste ronde van de parlementsverkiezingen te fungeren, die plaatsvond op 4 juni jl.. Conform het akkoord diende de PZPR toen een open strijd aan te gaan om 100 zetels van een nieuw gevormde Senaat, terwijl voor de Sejm (de lagere parlements-kamer) vooraf de 460 zetels waren verdeeld in 299 voor de PZPR en haar bondgenoten en 161 voor de oppositie, waaronder Solidarnosc. De Poolse CP haalde op 4 juni geen enkele Senaatszetel binnen en slechts vier zetels in de Sejm. Solidarnosc veroverde echter al direct 92 zetels in de Senaat en 160 in de Sejm.

De orthodoxe factie in de partijtop beschouwde dit resultaat als een vernedering van de PZPR en stelde partijleider JARUZELSKI hiervoor verantwoordelijk. De eerste felle kritiek werd geuit tijdens een in allerijl belegde bijeenkomst van het Politburo met de 49 provinciale partijleiders. Gesteund door een ruime meerderheid van hen heeft het viertal

KUBASIEWICZ-CZYREK-KAZIMIERZ-MIODOWICZ toen aangedrongen op een spoedzitting van het CC. Geholpen door zijn geestverwant KISZCZAK, minister van Binnenlandse Zaken en Politburolid, heeft JARUZELSKI zich fel verzet tegen een dergelijk CC-plenum, dat waarschijnlijk als een rechtbank over de voorstanders van de relegalisatie van Solidarnosc zou gaan fungeren. Uiteindelijk wist de partijleider een voltallige bijeenkomst te verhinderen door de ene helft van de CC-leden uit te nodigen voor "consultaties" te Warschau op 12 juni en de andere helft op 13 juni.

In Foreign Report wordt gemeld dat daarmee de strijd nog niet was beslecht. Inzet werd nu de nationale lijst van Sejm-zetels. Op die lijst hadden de Poolse autoriteiten 35 kandidaten geplaatst zonder tegenstanders, die bij de eerste ronde van de parlementsverkiezingen zonder meer gekozen zouden moeten worden. Op 4 juni haalde echter meer dan de helft van de Poolse kiezers de namen van 33 kandidaten door, die daarmee definitief niet verkozen zouden zijn. De kieswet voorzag ook niet in een tweede ronde voor de 33 vacant gebleven Sejm-zetels. In feite was daarmee een constitutionele crisis ontstaan omdat in artikel 61 van de Poolse grondwet is bepaald dat de Sejm 460 zetels dient te tellen.

Op 7 juni hield de partijtop een bijeenkomst met Solidarnosc om dit probleem op te lossen. Op aandrang van JARUZELSKI werd toen overeengekomen dat de 33 verslagen kandidaten toch geplaatst zouden mogen worden op een nieuwe lijst voor de tweede ronde van de parlementsverkiezingen, die uitgeschreven was voor 18 juni. Formeel diende deze oplossing nog goedgekeurd te worden door de Staatsraad, die daarvoor op 9 juni bijeen zou komen. In de overtuiging dat deze goedkeuring slechts een routine-aangelegenheid was vertrok JARUZELSKI op de laatstgenoemde dag uit Warschau voor een bezoek aan België en Groot-Brittannië.

De details van het exacte verloop van de in afwezigheid van JARUZELSKI gehouden bijeenkomst van de Staatsraad zijn niet bekend, maar vast staat wel dat met name de vice-voorzitter van dit orgaan BARCIKOWSKI opnieuw zware kritiek op de partijleider heeft geleverd. De zitting liep uit tot de vroege morgen van de 10 juni zonder dat een beslissing ten aanzien van de nationale

Lijst werd genomen. Volgens Foreign Report circuleerden daarna de wildste geruchten in de partijtop. Gespeculeerd werd over een meerderheid van de haviken in het CC, het uitroepen van de noodtoestand en de arrestatie van zowel JARUZELSKI als zijn medestander KISZCZAK. Met name Defensie-minister SIWICKI distantieerde zich echter van de tegenstanders van JARUZELSKI, waardoor KISZCZAK, die als minister van Binnenlandse Zaken de leiding heeft over de politie en het veiligheidsapparaat van Polen, de rust kon bewaren tot de terugkomst van JARUZELSKI op 11 juni. De volgende dag kwam de Staatsraad opnieuw bijeen. In plaats van het opstellen van een enkelvoudige nationale lijst met 33 kandidaten werd toen besloten twee rivaliserende lijsten van nieuwe kandidaten (dus 66 in het totaal) bij de tweede ronde van de parlementsverkiezingen te presenteren, waarmee de haviken in de partijtop een symbolische overwinning behaalden. JARUZELSKI bleef echter in het zadel.

Hoe sterk de positie van de Poolse partijleider nu in de praktijk is, laat zich moeilijk beoordelen. Dat zijn macht beperkt is blijkt uit het feit dat hij evenals in maart ook in juni niet in staat was zijn tegenstanders uit hun functies te verwijderen. Foreign Report vermeldt bovendien dat de 'hardliners' in de Poolse CP contacten onderhouden met de orthodoxe partijleidingen van de DDR en de CSSR en met sommige van de leden van het CC/CPSU, die opponeren tegen de Sovjet-leider GORBACHEV. Angst voor het verlies van prestige, privileges en macht als de perestrojka in de USSR wordt doorgezet en de hervormingen in Polen en ook Hongarije zich elders over Oost-Europa verspreiden, zou de gemeenschappelijk band zijn die deze orthodoxe coalitie bijeenhoudt.

Gelet op het voorafgaande is het nog maar de vraag of de pragmatici in de Poolse CP wel bij machte zijn om substantiele hervormingen door te voeren, zo lang het conservatieve blok aan hun been blijft hangen. Niet voor niets vingen Westerse waarnemers reeds aan de vooravond van de eerste zitting van de Poolse Staatsraad op 9 juni signalen op, dat de hervormingsgezinde vleugel van de PZPR zou overwegen zich af te scheiden van de conservatieven om een nieuwe communistische partij op te richten, waarbij JARUZELSKI zich eventueel zou aansluiten. Een dergelijk scenario zou in werking kunnen treden als JARUZELSKI gaat aansturen op volledig vrije parlementsverkiezingen in 1993, wat voor de haviken in de CP volstrekt onaanvaardbaar zou zijn.

Een scheuring in de PZPR lijkt alleen voorkomen te kunnen worden als JARUZELSKI op korte termijn een weg vindt uit het diepe dal, waarin de Poolse economie verkeert. Daarvoor is hij evenwel aangewezen op de steun van Solidarnosc, de vrije vakbeweging die voor de dogmatische geleerden van de PZPR geen acceptabele partner is. Hoe JARUZELSKI in deze geringe speelruimte nog mogelijkheden kan vinden om de Poolse perestrojka even effectief te maken als de glasnost is voorlopig nog een raadsel. Toch is het juist deze laatste uitdaging die hij moet aannemen om aan de macht te blijven als eerste secretaris van een ongedeelde communistische partij.